

Облікова картка дисертації

I. Загальні відомості

Державний обліковий номер: 0823U101282

Особливі позначки: відкрита

Дата реєстрації: 14-11-2023

Статус: Запланована

Реквізити наказу МОН / наказу закладу:

II. Відомості про здобувача

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Дружук Ірина Михайлівна

2. Iryna Druzhuk

Кваліфікація:

Ідентифікатор ORCID ID: Не застосовується

Вид дисертації: доктор філософії

Шифр наукової спеціальності: 035

Назва наукової спеціальності: Філологія

Галузь / галузі знань: гуманітарні науки

Освітньо-наукова програма зі спеціальності: Мова, література і фольклор пограниччя

Дата захисту:

Спеціальність за освітою: Філологія. Українська мова та література. Світова література

Місце роботи здобувача:

Код за ЄДРПОУ:

Місцезнаходження:

Форма власності:

Сфера управління:

Ідентифікатор ROR: Не застосовується

Сектор науки: Не застосовується

III. Відомості про дисертацію

Шифр спеціалізованої вченої ради (разової спеціалізованої вченої ради): ДФ 3132

Повне найменування юридичної особи: Волинський національний університет імені Лесі Українки

Код за ЄДРПОУ: 02125102

Місцезнаходження: проспект Волі, буд. 13, Луцьк, Луцький р-н., 43025, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

Сектор науки: Університетський

IV. Відомості про підприємство, установу, організацію, в якій було виконано дисертацію

Повне найменування юридичної особи: Волинський національний університет імені Лесі Українки

Код за ЄДРПОУ: 02125102

Місцезнаходження: проспект Волі, буд. 13, Луцьк, Луцький р-н., 43025, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

Сектор науки: Університетський

V. Відомості про дисертацію

Мова дисертації: Українська

Коди тематичних рубрик: 16.21.37

Тема дисертації:

1. Фонетична система говірок Волинського Полісся
2. Phonetic dialect system of Volyn Polissia.

Реферат:

1. Фонетика української мови має чимало рис, які суттєво відрізняють її від інших слов'янських. Наприклад, у жодній із суміжних мов не існує таких рефлексів *ě чи *o в новозакритому складі, як в українській. Саме звуковий із поміж інших лінгвістичних рівнів визначальний для з'ясування статусу говірки та диференціювання діалектного простору. Вплив сусідніх говіркових систем і літературної мови, збільшення рівня грамотності населення та щорічне помітне зменшення кількості типових носіїв зумовлює нагальність фахового дослідження діалектного мовлення. У роботі проаналізовано історію вивчення фонетичної системи говорів трьох наріч української мови. Простежено, що відомості про звукові явища містять уже перші діалектологічні праці, саме протиставлення фонетичних особливостей стало основою членування діалектного ареалу й укладання лінгвістичних карт. З'ясовано, що найповніше досліджено звуковий рівень

говорів південно-західного наріччя, але найчастіше об'єктом зацікавлення науковців ставали голосні поліських діалектів, зокрема історія розвитку етимологічних *o, *e, *ě в північній і південній зонах, процес монофтонгізації цих виявів та артикуляційно-акустична характеристика двозвуків. Зауважено, що найменше вивчено фонетичну систему західнополіського діалекту, який оминають основні поліські ізоглоси, а відтак він виразно протиставлений іншим говорам цієї групи й має унікальну історію формування. Специфіка західнополіського діалекту полягає в тому, що через складний історичний розвиток, трагічні події ХХ ст. та перекроювання кордонів у складі говору виділено сучасні три частини: підляську, берестейсько-пінську та волинсько-поліську. З'ясовано, що два із перших названих ареалів у звуковому аспекті вивчено ґрунтовно, а ядро – волинсько-поліські говірки – лише фрагментарно, зокрема проаналізовані невеликі регіони: любомльський, надсарнський, володимирський, прибузький, турійський, згоранський, ківерцівський. У дисертації вперше системно досліджений фонетичний рівень волинсько-поліських говірок на основі зв'язного мовлення діалектоносіїв, народжених у 20 х – на початку 40-х років ХХ ст., та корпусу фонетичних діалектизмів із чіткою локалізацією, зафіксованих у доступних дослідженнях (240 н. пп. Волинської, Рівненської та частково Львівської областей). Установлено, що система голосних говірок Волинського Полісся, як і решти північних говорів, залежить від наголосу. Акцентований і неакцентований вокалізми налічують шість фонем: [i], [и], [e], [a], [o], [y], а в перехідній зоні до середньополіської кількість фонем може сягати восьми. Виявлено, що більшу частотність у наголошеній позиції має голосний [и] < *o, *e, *ě та ненаголошені вокали [y] < *o, [и] < *e, *ě. Проаналізовано специфіку функціонування голосних у говірках Волинського Полісся та встановлено такі особливості: монофтонги [i], [и] на місці етимологічних *o, *e, *ě, відсутність звуків неоднорідної артикуляції в цій позиції (дифтонги [pie], [pii] можливі в говірках перехідного до середньополіського типу, де вони паралельно функціонують із монофтонгами [y], [o], [e]). У неакцентованих закритих і відкритих складах *o, *e реалізовані звуками [o] та [e], але [o] < *o ще більше посилює лабіалізацію до голосного [y], а [и] < *e підвищує артикуляцію до [и], типовий вияв *ě – [и]. Носовий *ę у наголошеній позиції > [a] (у північно-західній частині після м'яких консонантів – позиційний [e]); у ненаголошеній – [a], хоча можливі рефлекси [e] (у кількох говірках північно-східного ареалу), [и] (у східній частині), [i] (у східній, центральній та південній частинах). Типовий вияв *п – звук [y]. Збереження *і не однаковою мірою репрезентоване на всій території Волинського Полісся й залежить від якості попереднього приголосного. За допомогою осцилограмного методу інструментально-експериментальної фонетики вивчено дифтонги, зафіксовані в перехідних до середньополіських говірках. З'ясовано, що вияви [пуo], [pie], [pii] – звуки висхідної неоднорідної артикуляції, а не власне дифтонги, де перший [i]-компонент менш відчутний, екскурсія якого зливається з рекурсією попереднього м'якого приголосного. Найяскравіше відтворена двокомпонентність виявів *ě, спостережено, що такі звуки знеоднорідненої артикуляції після вібранта [p] у лексемі хрпін створюють акустичне враження подвоєного голосного. Вивчено комбінаторні зміни звуків у волинсько-поліському ареалі, з'ясовано, що домінують форми із асимілятивно-дисимілятивними процесами та протетичні консонанти, а серед усічень переважає афеза. Укладено «Атлас фонетичних особливостей Волинського Полісся» (49 атомарних карт). На основі аналізу звукових явищ створено 9 зведених карт і виділено сім говіркових груп: південну, східну, північно-східну, північно-західну, володимирську, маневицько-ківерцівську та центральну.

2. The phonetics of the Ukrainian language has a lot of features that significantly distinguish it from other Slavic languages; for example, none of the adjacent Slavic languages has the same reflexes *ě or newly closed *o as Ukrainian has. Of all the language levels of Ukrainian dialects, it is the sound level which is decisive for clarifying the status of the dialect and differentiating the dialect range. The influence of neighbouring dialect systems and the literary language, an increase in the level of literacy of the population and a noticeable annual decrease in the number of typical speakers increases the urgency of the professional study of dialect speech. The work analyzes the history of the study of the phonetic system of three dialects of the Ukrainian language. It has been noted that the first dialectological works have already contained information about sound features; the opposition of phonetic features became the basis for the division of the dialect range and the compilation of the first linguistic maps. The sound level of speech of the south-western dialect was investigated most comprehensively; however,

most often the object of interest of the researchers was the system of vowels of the northern dialects, in particular, the history of the development of etymological *o, *e, *ě in the northern and southern dialect zones, the process of monophthongization of these manifestations and the articulator-acoustic specificity of Polissia diphthongs. The phonetic system of the West Polissiya dialect is the least researched in this group; this dialect is bypassed by the main isoglosses of Polissia and thus clearly different from the other two Polissia dialects, having its own unique history of formation. Due to the complex historical development, the tragic events of the 20th century and redrawing the borders, the specificity of the West Polissiya dialect is that it includes three modern parts in its composition, they are: Pidliassia, Berestey-Pinsk and Volyn Polissia. It has been found that the first two mentioned areas in the phonetic aspect were studied thoroughly, but the core – Volyn Polissiya dialects was studied only fragmentarily, in particular, small areas were analyzed: Luboml, Nadsarny, Volodymyr, Prybuzhzhia, Turiisk, Zgorany, Kivertsi. For the first time the dissertation has systematically investigated the phonetic level of Volyn Polissiya dialects on the basis of the connected speech of the dialect native speakers who were born in the 1920s – early 40s, and the corpus of phonetic dialects with clear localization recorded in currently available research papers (covering 240 villages of Volyn, Rivne and partly Lviv regions). We have established that the system of vocalism of the dialects of Volyn Polissia, as well as the rest of the northern dialects, depends on the stress, that accented and non-accented vocalisms have six phonemes: [i], [ɨ], [e], [a], [o], [y], and in the transition zone to the Middle Polissia the number of phonemes can reach eight. It was found that the vowel [ɨ] < *o, *e, *ě and unstressed vocals [y] < *o, [ɨ] < *e, *ě have a higher frequency in the stressed position. The specificity of functioning of vowels in the dialects of the Volyn Polissia was analyzed and the following features of vocalism were established: monophthongs [i], [ɨ] in place of etymological *o, *e, *ě, absence of sounds of heterogeneous articulation in this position; diphthongs [ɨe], [ɨi] are possible in dialects of the transitional to Middle Polissia type, where they function simultaneously with monophthongs [y], [o], [e]. In unstressed closed and open syllables *o, *e are realized by sounds [o] and [e], but [o] < *o is more labialized similarly to the vowel [y], and [ɨ] < *e increases articulation to [ɨ], with the typical manifestation of *ě > [ɨ]. Nasal *ę in the stressed position > [ʲa], which in the northwestern part after soft consonants is implemented positional [ʲe]; in the unstressed – [ʲa], reflexes [e] (in several dialects of the northeastern range), [ɨ] (in the eastern part), [i] (in the eastern, central and southern parts) are possible. A typical manifestation of *ɨ is the sound [y]. The preservation of *i is not represented to the same extent in the entire territory of the Polissia and depends on the quality of the preceding consonant. Combinatorial changes of sounds in the Volyn-Polissia area have been studied, and it has been found that forms with assimilative-dissimilative processes and prothetic consonants dominate, and apheresis is the most popular type of sound loss. The phonetic features of the dialects of Volyn Polissia have been drawn on 49 atomic maps, and the Atlas of the Phonetic Features of Volyn Polissia has been compiled. Based on the analysis of sound phenomena, 9 summary maps have been created and seven speech groups have been singled out: southern, eastern, northeastern, northwestern, Volodymyr, Manevychi-Kivertsi and central.

Державний реєстраційний номер ДіР:

Пріоритетний напрям розвитку науки і техніки: Фундаментальні наукові дослідження з найбільш важливих проблем розвитку науково-технічного, соціально-економічного, суспільно-політичного, людського потенціалу для забезпечення конкурентоспроможності України у світі та сталого розвитку суспільства і держави

Стратегічний пріоритетний напрям інноваційної діяльності: Не застосовується

Підсумки дослідження: Нове вирішення актуального наукового завдання

Публікації:

- 1. Дружук І. Фонетичні діалектизми в романі Володимира Лиса «Століття Якова» і їхні відповідники в згоранській говірці: порівняльний аспект. Лінгвостилістичні студії. Луцьк, 2018. Вип. 8. С. 77–87.

- 2. Дружук І. До питання про явище а > е у волинсько-поліських говірках. Лінгвістика. Старобільськ, 2019. № 1 (40). С. 26–35.
- 3. Дружук І. Вияви *о в новозакритих складах у волинсько-поліських говірках. Лінгвістика. Старобільськ, 2020. № 1 (42). С. 28–40.
- 4. Дружук І. Рефлексація *е у волинсько-поліських говірках. Науковий вісник Ужгородського університету. Філологія. Ужгород, 2021. Вип. 1 (45). С. 105–111.
- 5. Дружук І. Говіркова фонетика збірки оповідань О. Лотоцької «Нині зозуля кувала». Лінгвістика. Полтава, 2023. № 1 (47). С. 25–33.
- 6. Дружук І. Три інтерактивні мапи Західного Полісся. Слов'янські діалекти в синхронії та діахронії. Київ, 2019.
- 7. Дружук І. До питання про рефлекси *о у волинсько-поліських говірках. Філологічні науки в системі сучасного гуманітарного знання XXI століття : міжнар. наук.-практ. конф. Одеса, 2020. С. 12–16.
- 8. Дружук І. Етимологічний *а у волинсько-поліських говірках. Філологічні науки на перехресті культур і цивілізацій: актуальні питання : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. Київ, 2021. С. 12–15.
- 9. Дружук І. Фонетичні особливості підляських і волинсько-поліських говірок. V Podlaska Ukrainiska Konferencja Naukowa. Lublin, 2021.
- 10. Дружук І. Рефлекси *о та *е у берестейських та волинсько-поліських говірках: спільні тенденції. Берестейський мир: передумови і наслідки : сб. науч. тр. Брест, 2019. С. 29–36.
- 11. Дружук І. Лінгвістична географія ХХІ ст.: інтерактивні звукові карти (на прикладі зміни [e < *e] > [a] в західнополіському говорі). Ad fontes. Джерела діалектологічних студій із серії «Діалектологічні студії». Львів, 2023. (Подано до друку 04.02.2023).

Наукова (науково-технічна) продукція: матеріали; методи, теорії, гіпотези

Соціально-економічна спрямованість:

Охоронні документи на ОПВ:

Впровадження результатів дисертації: Планується до впровадження

Зв'язок з науковими темами:

VI. Відомості про наукового керівника/керівників (консультанта)

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Аркушин Григорій Львович

2. Hryhorii L. ARKUSHYN

Кваліфікація: д.філол.н., професор

Ідентифікатор ORCID ID: 0000=0002-0698-6347

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Волинський національний університет імені Лесі Українки

Код за ЄДРПОУ: 02125102

Місцезнаходження: проспект Волі, буд. 13, Луцьк, Луцький р-н., 43025, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

Сектор науки: Університетський

VII. Відомості про офіційних опонентів та рецензентів

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Мареев Дмитро Анатолійович
2. Dmytro A. Marieiev

Кваліфікація: к. філол. н., доц.

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0002-6282-8052

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка

Код за ЄДРПОУ: 02125527

Місцезнаходження: вул. Києво-Московська, буд. 24, Глухів, Глухівський р-н., 41400, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

Сектор науки: Університетський

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Гримашевич Галина Іванівна
2. Galyna I. Grymashevych

Кваліфікація: к. філол. н., доц.

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0003-3225-0031

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Житомирський державний університет імені Івана Франка

Код за ЄДРПОУ: 02125208

Місцезнаходження: вул. В. Бердичівська, буд. 40, Житомир, Житомирський р-н., 10008, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

Сектор науки: Університетський

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Грицевич Юрій Васильович
2. Yurii V. Hrytsevych

Кваліфікація: к. філол. н.

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0002-2716-3235

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Волинський національний університет імені Лесі Українки

Код за ЄДРПОУ: 02125102

Місцезнаходження: проспект Волі, буд. 13, Луцьк, Луцький р-н., 43025, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

Сектор науки: Університетський

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Громик Юрій Васильович

2. Yurii V. Hromyk

Кваліфікація: к. філол. н., професор

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0002-8753-3357

Додаткова інформація: <https://scholar.google.com.ua/citations?user=dQwVPiAAAAAJ&hl=uk&oi=ao>

Повне найменування юридичної особи: Волинський національний університет імені Лесі Українки

Код за ЄДРПОУ: 02125102

Місцезнаходження: проспект Волі, буд. 13, Луцьк, Луцький р-н., 43025, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

Сектор науки: Університетський

VIII. Заключні відомості

**Власне Прізвище Ім'я По-батькові
голови ради**

Данилюк Ніна Олексіївна

**Власне Прізвище Ім'я По-батькові
головуючого на засіданні**

Данилюк Ніна Олексіївна

**Відповідальний за підготовку
облікових документів**

Ліповська-Маковецька Наталія Іванівна

Реєстратор

УкрІНТЕІ

**Керівник відділу УкрІНТЕІ, що є
відповідальним за реєстрацію наукової
діяльності**

Юрченко Тетяна Анатоліївна